

224758 - والدین بر فرزندان حق اطاعت و نیکوکاری و دعای آنان را دارند حتی اگر در تربیت و خرجی‌شان کوتاهی کرده باشند

سوال

حق تعالی می‌فرماید: **وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا** [اسراء: ۲۴] (و از روی مهربانی، در برابرشان فروتن باش و بگو: پروردگارا، همان گونه که [بر من رحمت آوردند و] مرا در کودکی پرورش دادند، [تو نیز] به آنان رحمت آور). از کسی که به علم او اعتماد ندارم شنیدم که می‌گفت: پدری که نقش خودش را در تربیت انجام نداده یا مادری که اینگونه بوده اطاعت و نیکوکاری و دعا در حق او واجب نیست، زیرا در این آیه حق تعالی فرموده است: **كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا** (همان گونه که مرا در کودکی پرورش دادند). من نتوانستم از درستی این سخن مطمئن شوم که آیا از نظر شرعی درست است؟ و آیا کسی از سلف چنین گفته است؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

اولاً:

گرفتن علم جایز نیست مگر از علما، و علم تا وقتی که علما باشند باقی می‌ماند و چون خداوند بخواهد علم را برگیرد، علما را برمی‌گیرد. مسلم در مقدمه صحیح خود (۱/ ۱۴) از محمد بن سیرین آورده که گفت: «این علم، دین است پس بنگرید که دینتان را از که می‌گیرید».

ثانیاً:

پدر و مادر بر فرزندان خود حق نیکوکاری دارند حتی اگر در تربیت یا خرجی آنان کوتاهی کرده باشند.

اینکه پدری حق فرزندش را ضایع کرده باشد و در تربیت او کوتاهی کرده باشد گناهی است که برایش بازخواست خواهد شد اما توجیهی برای عقوبت نیست و عقوبت و بدرفتاری با والدین از گناهان کبیره است.

اگر قرار بود هرگاه پدر و مادری در حق فرزندشان کوتاهی می‌کردند، برای فرزند نیز بدرفتاری با آنان جایز می‌شد، خانه‌های مسلمانان تباه می‌شد و در آن هنگام فرزندان با کمترین شبهه‌ای در حق پدر یا مادر خود مرتکب بدرفتاری می‌شدند و این را

بِهانه‌ای برای عقوق قرار داده و می‌گفتند: پدرم در حق من کوتاهی کرده و حق من را نداده و مادرم در حق من کوتاهی کرده و میان و من برادران و خواهرانم به عدالت رفتار نکرده و سپس با آنان بدرفتاری می‌کرد و حق برای آنان قائل نمی‌شد و این باعث تباهی خانواده‌ها و جامعه می‌شد.

از شیخ بن باز - رحمه الله - درباره کسی پرسید شد که بنابر ادعایش پدرش در کودکی او را تربیت نکرده و هیچ توجهی به او نداشته علی‌رغم آنکه توان این را داشته که برای فرزندش هزینه کند؛ آیا در این شرایط رعایت صلۀ رحم بین این پدر و پسر واجب است؟

ایشان چنین پاسخ دادند:

«بله، بر فرزند واجب است که در حق پدرش نیکوکاری کند و حق او را بشناسد و به او احسان ورزد؛ حتی اگر پدر بد کرده باشد و حتی اگر کوتاهی کرده باشد. وظیفۀ پدر این است که برای تقصیرش به درگاه خداوند توبه کند و برای کوتاهی‌اش در حق فرزندش و تربیت او توبه کند، اما این بدرفتاری فرزند را توجیه نمی‌کند بلکه بر فرزند واجب است که در حق پدر و مادرش نیکوکاری کند اگرچه در حق او کوتاهی کرده باشند. الله متعال در داستان لقمان درباره کافران می‌فرماید: **وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا** [لقمان: ۱۵] (و در دنیا با آنان به نیکی معاشرت کن)، حتی اگر کافر باشند. بنابراین واجب در حق فرزند آن است که به پدر و مادرش نیکی کند و با آنان نرم رفتار باشد و به خوبی با آنان رفتار کند، حتی اگر در حقش کوتاهی کرده باشند». پایان سخن شیخ از سایت ایشان.

اما این سخن حق تعالی که می‌فرماید: **وَإِخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا** [اسراء: ۲۴] (و از روی مهربانی، در برابرشان فروتن باش و بگو: پروردگارا، همان گونه که [بر من رحمت آوردند و] مرا در کودکی پرورش دادند، [تو نیز] به آنان رحمت آور). این بر اساس عادت جاری است. یعنی عادت این است که پدر و مادر فرزند خود را پرورش می‌دهند، پس برای فرزندان شایسته است که نعمت را با شکر پاسخ دهند و برای آنان دعای رحمت کنند و تنها تعداد نادری از والدین از این قاعده خارج می‌شوند که این تعداد نادر حکمی ندارند.

اگر سخن این شخص درست باشد با قیاس بر این سخن اگر پدر و مادر یا یکی از آنان پس از تولد فرزند از دنیا بروند دیگر نباید برایشان دعای رحمت کرد زیرا او را در کودکی تربیت نکرده‌اند و نقشی در پرورش او نداشته‌اند و کسی که این وظیفه را بر عهده گرفته بیشتر شایسته دعاست اما کسی چنین چیزی نمی‌گوید.

والله اعلم.